

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تأملاتی در وجودشناسی ابونصر فارابی

فاطمه شهیدی

سرشناسه	:	شهیدی مارنانی، فاطمه، ۱۳۵۷-
عنوان و نام پدیدآور	:	تأملاتی در وجودشناسی ابونصر فارابی / تألیف فاطمه شهیدی مارنانی.
مشخصات نشر	:	تهران: مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	:	۳۴۸ ص.
شابک	:	978-622-6331-36-4
وضعیت فهرست نویسی	:	فیب
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۳۳۳-۳۴۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت	:	نمایه.
موضوع	:	فارابی، محمد بن محمد، ۹۲۶-۳۳۹ق. -- نقد و تفسیر
موضوع	:	فارابی، محمد بن محمد، ۹۲۶-۳۳۹ق. -- دیدگاه درباره هستی شناسی
موضوع	:	Farabi, Muhammad ibn Muhammad -- Views on ontology
موضوع	:	هستی شناسی (فلسفه اسلامی)
	:	Ontology (Islamic philosophy)*
رده بندی کنگره	:	BBR۳۲۷
رده بندی دیویی	:	۱۸۹/۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۹۳۱۷۳۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	فیبا

تأملاتی در وجودشناسی ابونصر فارابی

فاطمه شهیدی مارنانی
ویراستار زبانی: سجاد محمدی
صفحه آرا: معصومه قاسمی
طراح جلد: سعید صحابی
لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه بوستان کتاب
چاپ اول: ۱۴۰۱
تیراژ: ۵۰۰ نسخه
قیمت: ۱۵۰ هزار تومان

ناشر: مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران
نشانی: تهران، خیابان نوفل لوشاتو، خیابان شهید آراکلیان، پلاک ۴
تلفن: ۶۶۹۶۵۳۴۶، نمابر: ۶۶۹۵۳۳۴۲
www.irip.ac.ir

ISBN: 978-622-6331-36-4

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۳۳۱-۳۶-۴

حق چاپ و نشر محفوظ است.
این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
شرح حال و آثار ابونصر فارابی	۱۱
جایگاه فارابی در میان فیلسوفان	۱۵
دیدگاه فارابی درمورد فلسفه	۲۰
«زبان» نزد فارابی	۲۹
اهمیت پژوهش در آرای فارابی	۳۷
دسته‌بندی و ویژگی‌های آثار فارابی	۳۹
آثار منطقی	۳۹
آثار سیاسی	۴۰
آثار متافیزیکی	۴۱
آثار مختص معرفی و توضیح	۴۲
آثار دیگر	۴۵
اهمیت کتاب الحروف	۴۵
دربارهٔ این مجموعه	۵۰
- بخش اول	۵۱

- ۵۲..... - بخش دوم
- ۵۴..... برخی نکات ضروری

بخش اول: موجود

- ۶۱..... فصل اول: معانی «موجود» و «وجود»
- ۶۶..... نقش‌ها و معانی «موجود»
- «موجود» در زبان عربی و نقش‌های کلمات معادل آن در زبان‌های دیگر
- ۷۰.....
- ۷۱..... «موجود» در زبان عربی
- ۷۲..... ویژگی‌های لفظ معادل «موجود» در زبان‌های دیگر
- ۷۴..... رابط موضوع و محمول
- ۷۶..... مثال اول (غیرمشتق)
- ۷۹..... اصطلاحات برگزیده فارابی
- ۸۰..... «هو»
- ۸۳..... «موجود»
- ۸۹..... معانی اصطلاح «موجود» در فلسفه
- ۹۰..... معنای اول: لفظ مشترکی برای همه مقولات
- ۹۶..... معنای دوم: صادق
- ۹۸..... معنای سوم: منحاز بماهیه ما خارج النفس
- ۱۱۷..... ارتباط معانی مختلف «موجود» با یکدیگر
- ۱۱۷..... خارج شدن «مقولات» از معانی «موجود»

۱۱۹	رابطهٔ عموم و خصوص میان دو معنای باقی ماندهٔ «موجود»
۱۲۱	حذف «بالقوه و بالفعل» از معانی «موجود» در نظر ارسطو
۱۲۵	معنای «وجود» و نسبت آن با «موجود»
۱۳۲	سؤال هل و غایت فلسفه
۱۳۶	ترتیب انواع سؤال «هل» از «موجود»
۱۳۶	اول: «هل الألف موجود؟»
۱۳۷	دوم: «هل الألف موجود؟»
۱۳۸	سوم: «هل الألف موجود ب؟»
۱۳۹	چهارم: «هل الألف موجود ب؟»
۱۴۰	سؤال «هل» از خدا
۱۴۳	آغاز و پایان فلسفه با سؤال «هل» از «وجود»
۱۴۵	فصل دوم: معنای «ماهیت»
۱۴۸	سؤال «ما؟» یا «ما هو؟»
۱۵۲	«ماهیت» یا «چه هستی»
۱۶۳	ماهیت در جواب چه سؤالاتی می‌آید؟
۱۶۵	أَيَّ
۱۶۷	كَيْفَ
۱۶۸	لِمَ
۱۶۹	ماذا و بماذا
۱۷۰	هل
۱۷۲	اطلاقات ماهیت

جوهر.....	۱۷۳
ذات.....	۱۷۶
انیت.....	۱۷۸
حد.....	۱۸۰
طبیعت.....	۱۸۱
حقیقت.....	۱۸۲
فصل سوم: نسبت وجود و ماهیت.....	۱۸۷
ماهیت و وجود در واجب الوجود.....	۱۹۹
تمایز وجود از ماهیت در دسته‌ای دیگر از آثار فارابی.....	۲۰۵

بخش دوم: ممکن و واجب

فصل اول: مفهوم «وجوب» و «امکان».....	۲۱۳
معانی امکان و وجوب نزد ارسطو.....	۲۱۳
ارتباط منطق و فلسفه.....	۲۱۹
معانی امکان و وجوب نزد ابن سینا.....	۲۲۶
امکان و وجوب در کتاب العبارة فارابی.....	۲۳۲
رابطه امکان و وجوب با زمان.....	۲۴۱
رابطه امکان و وجوب با حرکت.....	۲۴۶
«ذاتی» بودن امکان برای امر ممکن.....	۲۵۰
اشتراک لفظ در دو معنا از امکان.....	۲۵۸

موجود ممکن و واجب در آثار فلسفی فارابی.....	۲۶۲
امکان و وجوب در برخی آثار منسوب به فارابی	۲۷۱
فصوص الحکمة	۲۷۲
التعلیقات	۲۷۲
شرح رساله زینون کبیر	۲۷۳
عیون المسائل	۲۷۴
جایگاه اجرام سماوی در جهان‌شناسی فارابی	۲۷۵
فصل دوم: تقسیم موجودات به واجب و ممکن.....	۲۸۳
تقسیم موجودات به واجب و ممکن از نظر ابن‌سینا	۲۸۹
تفسیر فارابی بر کتاب العبارة ارسطو و تأثیر آن بر نحوه تقسیم موجودات	
به واجب و ممکن	۲۹۳
دو گونه تقسیم «موجود» به واجب و ممکن در آثار ارسطو از منظر تفسیر	
فارابی	۳۰۰
تقسیم اول	۳۰۱
تقسیم دوم	۳۰۲
منشأ اختلاف تقسیم اول و دوم	۳۰۴
رأی مختار فارابی در تقسیم موجودات	۳۰۷
تقسیم موجودات در دسته اول از آثار فارابی	۳۰۸
نکاتی درمورد تقسیم موجودات به واجب و ممکن در دسته اول آثار	
فارابی	۳۱۳
اول: مدخلیت عدم؛ ملاک تمایز ممکن از واجب	۳۱۳

- دوم: جایگاه اول تعالی در تقسیم موجودات ۳۲۱
- سوم: کدام موجودات ممکن الوجودند؟ ۳۲۴
- تقسیم موجودات در دسته دوم از آثار منسوب به فارابی ۳۲۶
- فهرست منابع ۳۳۳
- منابع فارسی و عربی ۳۳۳
- منابع انگلیسی ۳۳۹
- نمایه ۳۴۱